

Uniós szöveget a kisebbségekről

Vizi Balázs összeállítása

Decentralizáció – a központi kormányzattal szemben a helyi, területi vagy regionális hatalmi központok megerősítése, amikor központi hatáskörből jelentős döntési jogkörök helyi, területi vagy regionális szintre kerülnek

Devolúció – olyan területi alapú hatalommegosztás, amely jelentős, önálló törvényhozási és döntési hatásköröket ad át demokratikusan választott területi szervezeteknek, ám a hatalommegosztás messze nem éri el a föderáció szintjét (ilyen például Skócia, Wales jogi helyzete)

Szubszidiaritás – A szubszidiaritás elve szerint minden döntést azon a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, amelyen az optimális informáltság, a döntési felelősség és a döntések következménye a legjobban látható és érvényesíthető. Eszerint az Európai Unióra csak azokat a jogköröket ruházzák át, amelyeket hatékonyabban lehet közösségi szinten gyakorolni, mint a függetlenül eljáró tagállamok vagy a régiók útján. A szubszidiaritás elve a tagállamokon belül is értelmezhető: amennyiben a regionális vagy területi döntéshozatal hatékonyabb, annak intézményi hátterét is érdemes kiépíteni.

Koppenhágai kritériumok – Az Európai Tanács 1993. júniusi, koppenhágai ülésén fogalmazta meg a közép- és kelet-európai államok EU-tagságának kritériumait. A tagjelölteknek az alábbi csatlakozási feltételeket kell teljesíteniük: 1. demokrácia, a jogállam és az emberi jogok érvényesülését garantáló intézmények stabilitása, a kisebbségi jogok tiszteletben tartása és védelme, 2. működő piacgazdaság; annak a képességnek a megszerzése, hogy az adott ország meg tudja birkózni az unióban belül érvényesülő versenyviszonyokkal és piaci erővel, 3. a tagsággal járó kötelezettségek, különösen a politikai, gazdasági és pénzügyi unió célkitűzéseinek vállalása, 4. az unió legyen alkalmas új tagok befogadására.

Személyi autonómia – más néven kulturális autonómia, nem területhez, hanem az érintett kisebbségnek az államon belül élő valamennyi tagjához kapcsolódik. A döntő elem nem a területhez, hanem az illető kisebbséghez tartozás követelménye.

A személyi autonómia az államon belül egy csoportnak biztosított, az autonómia különböző jogait és hatásköreit gyakorló intézményi struktúrákkal ellátott önkormányzati formája. Ebben a tekintetben nem egy adott – kisebbségek által lakott – terület, hanem egy közösség kap sajátos, a kisebbségi identitás megőrzése szempontjából fontos jogokat, amelyeket demokratikusan választott testületei által gyakorolhat.

Területi autonómia – területi autonómia esetében, egy adott, kisebbségek által jelentős számban lakott területet olyan jogokkal és hatáskörökkel ruháznak fel, amelyek az ország más, hasonló területi, közigazgatási, önkormányzati egységeitől eltérő, önállóbb státust biztosítanak neki, amely egyértelműen a kisebbség érdekeit hivatott szolgálni. Mivel a területi kormányzás napjaink Európájában csak a demokratikus többségi döntéshozatal elvén fogadható el, a területi autonómiának akkor van értelme, ha egy kisebbség az illető területen többséget alkot.

Nemzeti kisebbség – Politikai értelemben az olyan kisebbség tekinthető nemzeti kisebbségnek, amely hagyományosan a szülőföldjén él (ez sok esetben nemzetközi konfliktusok vagy szerződések eredményeképpen került egy másik államhoz), és amelynek nemzettársai – általában a szomszédos területen – saját, önálló államot alkotnak. Emiatt a nemzeti kisebbségeket abban az államban, amelyben élnek, sokszor vádolják elszakadási törekvésekkel, és a többségi nemzet politikusai gyakran megkérdőjelezzik jogkövetéseik megalapozottságát. Általában az európai nemzetközi szervezetek és dokumentumok használják a „nemzeti kisebbség” fogalmát. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1201/1993-as ajánlása szerint: „nemzeti kisebbség alatt az embereknek egy államon belüli olyan csoportja értendő, amelynek tagjai: a) ennek az államnak a területén laknak, és annak állampolgárai, b) hosszan tartó, szilárd és tartós kapcsolatot tartanak fenn ezzel az állammal, c) sajátos etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellegzetességekkel rendelkeznek, d) kellően reprezentatívak, bár számszerű-

leg kisebbségben vannak az állam vagy az állam egy régiójának lakossága körében, e) arra törekednek, hogy közösen megőrizték azt, amiből közös identitásuk fakad, beleértve kultúrájukat, hagyományait, vallásukat vagy nyelvüket”.

Állam nélküli nemzetek – olyan nemzeti vagy etnikai csoportok, amelyek egy adott államon belül hagyományosan egy jól körülhatárolható területen élnek, esetleg azon a területen többséget alkotnak, ám önálló állammal sehol nem rendelkeznek (például a skótok, katalánok, baszkok)

Kisebbség – a nemzetközi szakirodalomban a leginkább elfogadott meghatározás szerint „kisebbség az a csoport, amely számát tekintve kisebb, mint az állam lakosságának többi része, nincs domináns helyzetben, és amelynek tagjai olyan etnikai, vallási vagy nyelvi sajátosságokkal rendelkeznek, amelyek megkülönböztetik őket a lakosság többi részétől, és összeköti őket a kultúrájuk, hagyományaik, vallásuk és nyelvük megőrzésére irányuló szolidaritás érzése” (Francesco Capotorti).

Őshonos kisebbség – olyan kisebbség, amely azt a területet, ahol él, szülőföldjének tekinti, és ahhoz több generációs történelmi, kulturális kötelék fűzi

Bevándorló kisebbség – a második világháború utáni időszakban, általában egy másik kontinensről származó, gazdasági vagy politikai okok miatt Európában letelepedett migrációs kisebbség

Számunk szerzői:

BAÁN LÁSZLÓ (1961)
a Szépművészeti Múzeum főigazgatója

BEKE GYÖRGY (1927)
író, újságíró

BERTHA BULCSU (1935–1997)
író

CSIKI LÁSZLÓ (1944)
író, költő

GÁL KINGA
jogász, európai parlamenti képviselő

KOVÁCS ISTVÁN (1945)
költő, történész

LÁSZLÓ BALÁZS (1944)
újságíró, műfordító

MÉHES MÁRTON (1974)
a berlini Collegium Hungaricum igazgatóhelyettese

MÓDOS PÉTER (1943)
író, szerkesztő

NAGY ANDRÁS (1956)
író

RADICS VIKTÓRIA
író, műfordító

SÁRKÖZI MÁTYÁS (1937)
író, kritikus, műfordító, London

SÁRKÖZY JÚLIA
újságíró

UDVARHELYI SZABOLCS (1952)
újságíró, szerkesztő

VIZI BALÁZS (1974)
nemzetközi jogász